

Regeringskansliet
(Justitiedepartementet)
103 33 Stockholm

Remiss: Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar (Ds 2019:10)

Allmänna synpunkter

Promemorian behandlar frågan om spridning av bilder från rättegångar som tagits i strid med fotograferingsförbudet rättegångsbalkens 5 kap. 9 b §. Frågan har behandlats tidigare,¹ men har inte lett till några lagstiftningsåtgärder. Promemorian föreslår att spridning av bilder från rättegångar som har tagits i strid med fotograferingsförbudet ska kriminaliseras genom att rättegångsbalkens 5 kap. 9 b § ändras till att omfatta även spridning av bilder.

Juridiska fakultetsnämnden har inga principiella synpunkter på promemorians förslag men är av uppfattningen att resonemangen i vissa delar är bristfälligt underbyggda. Den synpunkten utvecklas, tillsammans med ett antal andra kommentarer, nedan.

Behovet av kriminalisering

Skyddsintresset bakom kriminaliseringsförslaget sägs vara i princip tvådelat: det allmänna intresset av så bra rättegångar som möjligt och skyddet för den enskildes personliga integritet.

I promemorian motiveras förslaget till kriminalisering med samhällsutvecklingen samt de krav som teknikutvecklingen fört med sig.² Behovet av att förbjuda spridning av bilder sägs ha blivit starkare de senaste åren och speciellt de sociala medierna nämns som en faktor till att spridningen är större än tidigare. Promemorian åberopar en rapport från Domstolsverket samt en enkätundersökning riktad till rättsväsendets aktörer för att visa att bilder från rättsalar sprids på internet och på sociala medier.³ Underlaget antyder visserligen att spridning av bilder från rättegångar *förekommer*. Däremot saknas

¹ Såsom även påpekas i Promemorian, se uppdraget dir. 2015:126 samt betänkandet Stärkt ordning och säkerhet i domstol [SOU 2017:46 s. 175]]. Se propositionen Stärkt ordning och säkerhet i domstol (prop. 2018/19:81 s. 45 f.) som kom fram till att spridning av bilder inte skulle behandlas i det fortsatta lagstiftningsarbetet om ordning och säkerhet i domstol.

² Promemorian s. 15 f.

³ Promemorian s. 16.

information om spridningens omfattning och såvitt framkommer finns inte någon statistik avseende detta.

Anmärkningen som riktar sig mot bristerna i det statistiska underlaget gör sig gällande för båda de skyddsintressen som uppges motivera kriminalisering. I fråga om det första av de två angivna skälen, det allmänna intresset av kvalitativa rättsprocesser, konstaterar fakultetsnämnden att det inte gjorts någon analys kring typen av påstådd spridning, dvs. hur många bilder som föreställer sådant som promemorian anser böra omfattas av spridningsförbudet respektive faller utanför det området såsom ett ”ringa fall” (se mer strax nedan) eller såsom grundlagsskyddad publicering. Det är vidare inte självklart att varje klandervärd spridning bidrar till att förhörspersoner och andra blir mindre benägna att delta i processen. Det orsakssambandet är inte utrett vidare.

I fråga om det andra av de identifierade skälen för kriminalisering, den enskildes personliga integritet, saknas i princip underlag för slutsatsen att varje spridning skulle utgöra en tillräckligt straffvärd integritetskränkning. Promemorian hänvisar till det resonemang som förs i prop. 2004/05:131 angående den integritetskränkning som en obegränsad spridning av rättens bildupptagningar riskerar att innebära. Fakultetsnämndens uppfattning är att det resonemanget inte utan vidare kan överföras på spridning av enskildas fotografier. Kränkningen kan mycket väl tänkas vara större om spridningen avser en officiell bildupptagning med rörlig bild lagrad med fullvärdigt ljud, filmad rakt framifrån på nära håll jämfört med privata upptagningar som rimligen är mer oprecisa.

Promemorian för ett resonemang kring principer för kriminalisering och *ultima ratio* nämns kort. Fakultetsnämnden ställer sig i stort bakom det som anförs. Resonemanget preciseras dock inte och det saknas en egentlig analys av kriminaliseringsprinciperna i relation till den aktuella frågan, vilket kan förklaras av det bristande underlaget som påpekats ovan.

Fakultetsnämnden anser vidare att analysen kring den förslagna kriminaliseringen i förhållande till brottsbalkens 4 kap. 6 c § är grund. Det nämns kort att spridning av bilder i vissa situationer kan vara förbjudet genom denna reglering, men fakultetsnämnden saknar en närmare analys om möjlig överlappning och hur stor del av den nu aktuella spridningen som redan nu är kriminaliserad genom bestämmelsen om olaga integritetsintrång.⁴ Även kriminaliseringens förhållande till relevanta regler i TF och YGL tas upp, men inte heller här kommer det fram om dessa utgör en stor del eller liten del av de gärningar som promemorian ämnar adressera med förslaget och fakultetsnämnden har svårt att bilda sig en uppfattning om hur stor del av befarad spridning som faller under det grundlagsskyddade området.⁵

Även om fakultetsnämnden kan sympatisera med idén om att spridning av bilder ska kriminaliseras måste det mot angiven bakgrunden ifrågasättas om behovet är tillräckligt stort för att motivera ett straffbud. Sammanfattningsvis är det vanskligt att ta ställning till frågan om kriminalisering verkligen är nödvändigt.

⁴ Promemorian s. 11.

⁵ Promemorian s. 24.

För det fall det ändå bedöms finnas tillräckliga skäl för kriminalisering vill fakultetsnämnden ifrågasätta om det är motiverat med en begräsning till spridning av bilder som tagits i rättsalen under pågående sammanträde. Fakultetsnämnden kan inte direkt se att det finns någon avgörande skillnad i integritetskränkning som spridning av en bild tagen inne i en sal och en bild tagen i direkt anslutning till förhandlingen, i eller precis utanför domstolsbyggnaden. Det verkar osannolikt att integritetsmomentet är så starkt knutet till den fysiska rättsalen och det finns skäl att tro att en förhörsperson känner sig minst lika utlämnad utanför rättsalen i väntan på att avge sin utsaga. I händelse av att förslaget går vidare kan det därför finnas anledning att överväga en kriminalisering likt den i Danmark och Norge.

Bestämmelsens utformning

Promemorian har, som huvudspår, föreslagit en kriminalisering i huvudsak nära kopplad till fotograferingsförbudet och lagtekniskt placerad jämte denna.

Huvudförslaget innebär en bestämmelse med en omfattande huvudregel i det första stycket. Regeln innebär att samtliga enskilda, vilket enligt promemorian (och den föreslagna ordalydelsen) omfattar även professionella aktörer såsom rättsens ledamöter, protokollförare, åklagare och advokater. Promemorians uppfattning, vilken fakultetsnämnden ställer sig bakom, är att spridning av bilder föreställande den personkategorin inte bör föranleda straffansvar. Lämpligheten i att ha en huvudregel som medvetet omfattar ett stort antal fall som inte bedöms klandervärda kan ifrågasättas. Promemorians hållning, att sådana fall får undantas med hjälp av det som anges i andra stycket om ”ringa fall”, är tveksam eftersom det då finns en risk att det stora flertalet spridningar bedöms som ringa fall. Det kan därmed ifrågasättas om ”ringa fall” är en ändamålsenlig metod eftersom vad som är ringa rimligen definieras genom en jämförelse med allvarligheten i det tänkta standardfallet. I promemorians författningskommentar nämns de ringa fallen endast helt kort och kommentaren bidrar därför inte till något klagörande. Fakultetsnämnden ställer sig sammanfattningsvis mer positiv till den typ av utformning som finns i promemorians alternativa förslag, vilket kommenteras ytterligare nedan. Skälen för en reglering med undantag för ”ringa fall” gör sig vidare än mindre gällande med det alternativa förslaget.

Bestämmelsens placering

Straffbudet föreslås placeras i rättegångsbalken. Fakultetsnämnden vill särskilt trycka på det som också promemorian lyfter som problematiskt, att rättegångsbalken är en processuell lagstiftning och att den typ av straffbud som det föreslagna ter sig främmande i det sammanhanget. Promemorians exempel på att det redan nu förekommer förbud som inte direkt anknyter till rättegången, nämligen brott mot yppandeförbudet, är enligt fakultetsnämndens mening inte övertygande eftersom den bestämmelsen är av klart tydligare processuell karaktär än det tänkta spridningsförbudet. De fördelar med en placering vid fotograferingsförbudet som anförs är i mångt och mycket knutna till den föreslagna ordalydelsen och straffskalan. Med det alternativa förslag som fakultetsnämnden förespråkar finns inte längre dessa fördelar. Som redan konstaterats nämns två skyddsintressen till grund för kriminaliseringen. Båda dessa skulle systematiskt motivera att bestämmelsen placeras i brottsbalken på så sätt som promemorian presenterat i det alternativa förslaget. Fakultetsnämnden står bakom detta.

Slutsatser

Sammanfattningsvis har fakultetsnämnden inga principiella synpunkter på förslaget som sådant. Däremot är fakultetsnämnden av uppfattningen att det, mot angiven bakgrund, är vanskligt att ta ställning till behovet av ett förbud och en därtill knuten kriminalisering. För det fall förslaget ska genomföras erinrar fakultetsnämnden om de övriga synpunkter som nämnden lämnat i fråga om utformning och placering av straffbudet.